

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Барановська Олена Володимирівна,
к.п.н., старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

Вступ. Освіта в умовах воєнного стану в Україні змусила кардинально передивитися та пристосувати до існуючих реалій форми, методи і засоби навчання. Нинішня ситуація потребує від системи освіти насамперед гнучкості та адаптивності, створення різних способів зворотного зв'язку вчителів та учнів, тісної співпраці з психологічними та медичними установами. В обставинах, коли більшість українських дітей знаходиться у важких для них умовах життя і розвитку, вкрай важливою є оптимізація організації освітнього процесу в початковій школі зокрема, адаптація моделей та технологій індивідуалізації та диференціації навчання як інструменту компенсації освітніх втрат учнів.

Мета роботи. Визначити дидактичні умови організації освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану, а саме: оптимізація алгоритмів діагностування ступеню освітніх втрат учнів початкової школи; створення адаптованої системи впливів на мотиваційну та когнітивну сферу дитини; застосування модернізованої дидактичної моделі індивідуалізації навчання.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів у сфері освіти, словників, енциклопедій, досвіду роботи педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів України; анкетування, спостереження, усне опитування, аналіз методичного апарату підручників, методи статистичної обробки експериментальних даних; теоретичні методи.

Результати та обговорення. Наразі міжнародна спільнота докладає чимало зусиль із розроблення механізмів захисту освіти в умовах надзвичайних

ситуацій та військових дій. Українські науковці вивчають можливості подолання негативних впливів, аналізуючи дієві міжнародні документи і практики та адаптують їх до наших реалій життя (О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, О. Максименко, Н. Нікольська, О. Шпарик) [1]. Освіта в умовах збройних конфліктів, організація навчання в умовах війни та відновлення освітнього процесу після закінчення бойових дій вивчається багатьма міжнародними організаціями: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ОЕСР, Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ), Глобальною коаліцією на захисті освітніх установ від нападів (GCPEA), Міжвідомчою мережею освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE), Агентством ООН у справах біженців (UNHCR), Інститутом досліджень миру в Осло, Норвегія (PRIO) тощо.

Науковці вважають, що забезпечення продовження процесу навчання означає надання освіти в інший можливий спосіб: за допомогою зміни місць навчання; використання неформальних програм навчання; прискорення навчальних занять; залучення тимчасових місць для навчання, домашніх шкіл; використання дистанційних та відкритих методів навчання. Школи України вимушені працювати в надскладних життєвих ситуаціях та вирішувати як освітні, так і медико-психологічні проблеми. Серед освітніх потреб в нинішніх реаліях на перший план виходять:

- ✓ проблеми організації навчання учнів початкової школи в умовах постійних змін ситуації безпеки та психологічного навантаження;
- ✓ необхідність оптимізації існуючих та створення нових алгоритмів діагностування ступеню освітніх втрат учнів початкової школи;
- ✓ постійний пошук засобів, способів, форм і методів мотивації дитини;
- ✓ пошук нових методів активізації пізнавальної діяльності учнів в нестабільному середовищі;
- ✓ створення дидактичної моделі індивідуалізації навчання в початковій школі в умовах змішаного навчання.

Останнім часом в літературі та обговореннях акцентувалося на розумінні

змішаного навчання як оптимального поєднання різних його форматів в межах одного класу, що має забезпечити його персоналізацію шляхом надання учням права обирати умови та контролювати власний навчальний процес, коли частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а друга під час самостійної роботи з електронними ресурсами (індивідуально, в групах чи фронтально) [2; 3].

На різних освітніх платформах обговорюються цільові заходи, які можуть допомогти надолужити освітні втрати учнів у важкі соціальні періоди: вирівнювальні заняття (індивідуальні додаткові заняття з учителем або виокремлення групи учнів, які потребують допомоги); адаптивне навчання (поглиблена діагностика, поділ учнів на групи за освітніми потребами, рівнем сформованості ключових компетентностей); програми надолуження освітніх втрат (додаткові дистанційні чи заняття змішаного типу, оплачене державою онлайн- або офлайн-репетиторство для школярів зі значними прогалинами в знаннях та навичках) та інші. Вищеперераховані заходи є особистісно спрямованими і потребують адаптування технологій індивідуалізованого навчання, які мінімізують освітні втрати учнів. Вікові особливості дитини на кожному році навчання в початкових класах диктують вибір відповідних технологій, зокрема, форм і методів навчання у змішаному форматі. Саме змішане навчання в початковій школі залучає нові Інтернет-технології, які дозволяють врахувати індивідуальний темп навчання і розвитку учня, мотивувати його, відстежити його особисті досягнення [4; 5; 6].

Враховуючи вікові особливості учнів початкових класів, можна акцентувати на обов'язкових етапах, що є складовими індивідуалізованих педагогічних технологій: етапах діагностики, мотивації та психологічної адаптації (реабілітації). На *етапі діагностики* відбувається визначення наявного рівня сформованості в учнів того чи іншого вміння, прийому. Розповсюдженим методом діагностики є контрольна робота, тестування, куди повинні бути включені запитання чи завдання, які потребують реалізації певних прийомів мислительної діяльності, необхідних для плідної роботи з

інформацією, а також практичне завдання, яке має за мету встановити рівень оволодіння основних прийомів роботи з інформацією. Можливе застосування інших методів: усні опитування та бесіди; дидактичні ігри; спостереження; взаємоперевірки; анкетні опитування; невеликі твори діагностичного характеру та ін. Особливо важливий цей етап для виявлення ступеню освітніх втрат учнів для визначення способів їх подальшої мінімізації чи компенсації. На *етапі мотивації* створюється відповідна атмосфера, націлена зацікавити учнів в оволодінні прийомами навчальної праці, що забезпечує розуміння та сприйняття учнями завдання. Мислення виникає із мотивувальної сфери свідомості – це положення психології складає сутність етапу мотивації. Мета зацікавити учня, стимулювати його пізнавальну активність, спонукаючи до пошуку нової інформації, а також – знизити рівень стресу та відволікаючих факторів, що заважають ефективному навчанню. *Етап психологічної реабілітації* має на меті налаштувати дитину на адекватне сприйняття дійсності та віднайти способи та методи, що допоможуть привести психіку в стан, коли вона зможе продуктивно навчатися. В комплекс заходів цієї направленості входять: методики аналізу ступеня тривожності, технології її мінімізації та зняття, компенсація психологічних травм дитини, переключення на позитивну діяльність, включення дитини в процес взаємодопомоги, залучення активів та можливостей читання та візуалізації навчальної та художньої інформації як методу компенсації стресу [7].

Висновки. Отже, перехід до дистанційного та змішаного навчання зменшив можливості соціалізації учнів, їхнього неформального спілкування, змінив форми навчального спілкування. Нова для усіх учасників форма навчально-виховного процесу принесла і проблеми, і перспективи для розвитку. Особливо важливо виокремлення проблем, які виникли перед поколінням війни і знайти шляхи їхньої компенсації. Застосування модернізованої дидактичної моделі індивідуалізації навчання дозволить мінімізувати освітні втрати учнів, що виникли в результаті пандемії та під час війни. Факторами успіху (за К. Крістернсеном) є: персоналізація (надання учневі права обирати план

дій); навчання, засноване на майстерності (за теорією повного засвоєння знань, розробленої американським психологом Б. Блумом); участь батьків в процесі навчання і розвитку власної дитини (прийняття батьками цінностей навчання та розвитку своїх дітей).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, О. Максименко, Н.Нікольська, О. Шпарик Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. 2022.

2. Барановська, О. В. Змішане навчання: нові форми взаємодії. Методичні рекомендації. – Київ: «Фенікс», 2021. – 64 с.

3. Шелестова, Л. В. Змішане навчання у початковій школі. Методичні рекомендації. – Київ: «Фенікс», 2021.

4. Барановська О. В. Особливості змішаного навчання в початковій школі // VIII Міжнародна науково-практична конференція «Topical issues of modern science, society and education» 26-28 лютого 2022 р., Kharkiv, Ukraine. 2022. Pp. 405-410.

5. Барановська О. В. Впровадження сучасних форм організації навчального процесу в умовах профільного навчання / Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 5. – С. 44–47.

6. Барановська О. В. Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі / Профільне навчання: теорія і практика / Інститут педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва / наук. ред. Л. А. Липова. – К.: ВВП «Компас», 2007. – 192 с. – С. 35–45 (Співавт. Прутас. А. В., Грищенко О. В.).

7. Барановська О. В. Забезпечення психологічної складової змішаного навчання / Традиції та новації у сфері педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 4–5 лютого 2022 р. Київ:Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2022, 220 с., С. 9-12.